

Beste leerling,

Dit document bevat het examenverslag van het vak geschiedenis havo, eerste tijdvak (2017). In dit examenverslag proberen we zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag:

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de examenvragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet vakgerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag.
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In bijlage 1, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting op deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
1	1	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Door de examentips uit stappenplan 'Examenvraag' te gebruiken ('markeer kernwoorden' & 'zoek bij welk stukje uitleg deze kernwoorden horen') kon je bepalen waar in de geschiedenis je de gebeurtenissen die hier worden genoemd kon plaatsen. Ook kon je het stappenplan 'Chronologievragen', dat in het avondprogramma is behandeld, gebruiken: stap I en II van dit stappenplan komen overeen met de examentips uit het stappenplan 'Examenvraag'. De volgende kernwoorden verwijzen naar de periodes uit de aantekeningen die je tijdens de cursus hebt gekregen: 'Inval Duitse leger', 'Romeinse overheersing', 'belegering Antwerpen', 'Griekse stadstaten', 'Duitse Democratische Republiek', 'Geallieerde troepen'.
2	2	2	I	Benodigde algemene kennis & vaardigheden: Het feit dat rijken zich op een betere manier konden laten begraven dan armen. Deze reden moest je zelf bedenken, dit kon je doen door te redeneren (Stap II stappenplan 'Examenvraag').
	3	1	I	Benodigde algemene kennis & vaardigheden: Je moest hier tekstverklaren, zonder dat hier historische kennis voor nodig was. Je kon door de bron goed te lezen tot het antwoord komen dat het motief was het vergroten van het aanzien door middel van de oorlogsbuit.
3	1	II	II	Welke stof kon je gebruiken? Vervolgens moest je de twee genoemde motieven in de vorige deelvraag (A) koppelen aan de bron (B). Het verband was hier een vergelijking. Voor het maken van deze vergelijking was geen geschiedeniskennis vereist.
	4	1	I	Benodigde algemene kennis & vaardigheden: Wederom moest je hier tekstverklaren. Je kon letterlijk uit de bron halen dat Rollo zich liet dopen om zo een gebied (Normandië) te verwerven of om de hand van de prinses te krijgen. Hiervoor was geen historische kennis vereist.
	1	II	II	Welke stof kon je gebruiken? Ook hier moest je tekstverklaren. Maar extra kennis was nodig. In de cursus is behandeld dat in de middeleeuwen het christendom werd verspreid door onder andere bekeringen (missionarissen in de aantekening). Dit kon je vervolgens in de bron terugvinden. De benodigde kennis is terug te vinden in subblok 3 van het blok 'Middeleeuwen'.
5	1	III	III	Welke stappen moest je zetten? Voor het achterhalen van de boodschap was net even een extra stap nodig. Je moest je kennis over de middeleeuwen (over het christendom, bij het vorige onderdeel besproken) koppelen aan de bron en hier vervolgens een boodschap uit halen. Dit kon je doen door het stappenplan 'Bronnen Beoordelen' te gebruiken, je had hier kunnen kijken naar het argument 'Schrijver: Heeft de schrijver bijbedoelingen?'
	2	II	II	Welke stof kon je gebruiken? Om deze vraag goed te beantwoorden moest je de opkomst van steden (A) in verband brengen met de achteruitgang van het hofstelsel (B). Het verband hier was een ontwikkeling. Het '?' uit de ontwikkeling hoefde je hier niet zelf te bedenken, maar kon je uit de bron halen: de stad Dordrecht kon horigen vrij maken. De kennis die je nodig had over A en B is terug te vinden in subblok 1 en 2 van het blok 'Middeleeuwen'.
6	2	II	II	Welke stof kon je gebruiken? Voor het beantwoorden van deze vraag moest je de heroriëntatie op de Klassieke Oudheid (A1) en het veranderde mens en wereldbeeld (A2) koppelen aan de bron. Het verband hier was een vergelijking. De benodigde kennis over deze gegevens was terug te vinden in subblok 1 van het blok 16e Eeuw.
7	4	III	III	Welke stappen moest je zetten? Om deze vraag goed te beantwoorden waren wat extra tussenstappen nodig. Allereerst moest je je kennis van het imperialisme in de 17e en in de 19e eeuw paraat hebben. Deze is behandeld in het blok 'Overzicht 16e-18e eeuw' (17e eeuws imperialisme) en in het blok 'Overzicht 19e eeuw' (19e eeuws imperialisme). Zo had je de kenmerken van de periodes kunnen vinden waarnaar werd gevraagd, namelijk 'de opkomende wereldhandel' en 'de industrialisatie/het modern imperialisme'. Vervolgens had je deze kennis (A1 en A2) kunnen koppelen aan de gegevens in de vraag (B1 en B2). Het verband was hier een ontwikkeling, volgens het stappenplan 'Examenvraag'.
8	1	II	II	Welke stof kon je gebruiken? Door de examentips uit stappenplan 'Examenvraag' te gebruiken ('markeer kernwoorden' & 'zoek bij welk stukje uitleg deze kernwoorden horen') kon je bepalen waar in de geschiedenis je de gebeurtenissen die hier worden genoemd kon plaatsen. Ook kon je het stappenplan 'Chronologievragen', dat in het avondprogramma is behandeld, gebruiken: stap I en II van dit stappenplan komen overeen met de examentips uit het stappenplan 'Examenvraag'. De volgende kernwoorden verwijzen naar de periodes uit de aantekeningen die je tijdens de cursus hebt gekregen: 'Vrede van Münster', 'Armada', 'toekomstige landsheer Filips II/kroonprins Filips II', 'Moord op Willem van Oranje', 'Smeekschrift', 'Pacificatie van Gent'.
	1	IV	IV	Niet voorgekomen op de cursus: De moord op Willem van Oranje is niet behandeld tijdens de cursus, omdat het tot de grotebak-stof behoort.

9	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Het ging hier om twee kennisvragen. De godsdienstpolitiek van Karel V is behandeld in subblok 2 van het blok '16e Eeuw', de afspraak uit de Vrede van Augsburg is in ditzelfde blok behandeld. Om deze vraag goed te beantwoorden hoefde je deze alleen te noemen.	
	1	II	Welke stof kon je gebruiken? Je moest hier de godsdienstpolitiek uit de eerste deelvraag (A) koppelen aan de afspraak van Augsburg uit de tweede deelvraag (B). Het verband was een vergelijking (verschil), volgens Stap II van het stappenplan 'Examenvraag'.	
10	1	II	Welke stof kon je gebruiken? De propagandaboodschap van Willem van Oranje is terug te vinden in subblok 2 van het blok 'Republiek'. Aangezien dit een kennisvraag was, hoefde je zijn boodschap enkel te noemen.	
	1	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Dat Filips II buiten schot bleef aan het begin van de opstand en de gewesten hem nog wel als koning erkenden is niet voorgekomen tijdens de cursus, omdat het tot de grote-bak-stof behoort.	
	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Om deze laatste deelvraag goed te kunnen beantwoorden moest je het antwoord op deelvraag 1 (A1) koppelen aan de bron (B), het verband hier was een vergelijking (overeenkomst). Daarnaast moest je het antwoord op deelvraag 2 (A2) koppelen aan de bron (B), het verband hier was een vergelijking (verschil).	
11	2	II	Welke stof kon je gebruiken? De boodschap die met deze prent wordt overgedragen kon je bedenken aan de hand van het stappenplan 'Prenten'. Het onderwerp was hier 'de Opstand onder leiding van Willem van Oranje'. Door goed naar de prent te kijken, kon je zien dat de strijders van Van Oranje negatief worden afgebeeld, ze maken alles kapot en ze worden 'ketter' genoemd (bijschrift).	
	1	II	Welke stof kon je gebruiken? Het politieke doel kon je vinden door je kennis over de opstand (te vinden in subblok 2 van het blok 'Republiek') te koppelen aan de boodschap van de prent. Zo kon je bedenken dat de landvoogd steun probeerde te krijgen om tegen de opstandelingen in actie te komen.	
12	1	II	Welke stof kon je gebruiken? Je moet hier punt 1 uit de vraag (A) koppelen aan punt 2 uit de vraag (B), het verband was een ontwikkeling. De benodigde kennis kon je terugvinden in subblok 2 van 'de Republiek'.	
	1	I	Benodigde algemene kennis & vaardigheden: Daarnaast was ook de algemene kennis nodig dat Ghana in Afrika ligt en dat uit Afrika veel slaven kwamen in deze periode van de Geschiedenis. Met behulp van deze kennis kon je je redenering compleet maken. Het ging hier om een ontwikkeling volgens Asap II van het stappenplan 'Examenvraag'.	
13	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Overzicht 16e-18e eeuw' is het verlicht absolutisme (A) behandeld. Dit moest je vervolgens koppelen aan de bron (B). Het verband was een vergelijking.	
5	14	4	II	Welke stof kon je gebruiken? Tijdens de cursus zijn in het blok '19e Eeuw' de sociale gevolgen van de Industriële Revolutie (A1) en de economisch gevolgen van de industriële revolutie (A2) behandeld. Deze moest je vervolgens koppelen aan de bron (B). Het verband hier was een vergelijking.
		1	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok '19e Eeuw' zijn de kenmerkende aspecten van de 19e eeuw (A) behandeld, deze moest je koppelen aan het wetsvoorstel van Van Houten (B). Het verband hier was een vergelijking.
		1	II	Welke stof kon je gebruiken? Dit was een kennisvraag, tijdens de cursus is in het blok '19e Eeuw' is behandeld dat liberalen vonden dat de overheid zo min mogelijk moest ingrijpen in de economie.
15	1	II	Welke stof kon je gebruiken? Om deze vraag te kunnen beantwoorden moest je de wet (A) koppelen aan de leefomstandigheden van arbeiders (B). Het verband was een ontwikkeling. Op deze manier kon je bedenken dat arbeidersgezinnen inkomen kwijt zouden raken als hun kinderen niet meer mochten werken.	
	1	II	Welke stof kon je gebruiken? Dit was een kennisvraag, tijdens de cursus is in het blok '19e Eeuw' is behandeld dat liberalen vonden dat de overheid zo min mogelijk moest ingrijpen in de economie.	
16	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Door de examentips uit stappenplan 'Examenvraag' te gebruiken ('markeer kernwoorden' & 'zoek bij welk stukje uitleg deze kernwoorden horen') kon je bepalen waar in de geschiedenis je de gebeurtenissen die hier worden genoemd kon plaatsen. Ook kon je het stappenplan 'Chronologievragen', dat in het avondprogramma is behandeld, gebruiken: stap I en II van dit stappenplan komen overeen met de examentips uit stappenplan 'Examenvraag'. De volgende kernwoorden verwijzen naar de periodes uit de aantekeningen die je tijdens de cursus hebt gekregen: 'Republiek van Weimar', 'Pruisische', 'NSDAP-Voorzitter', 'Eerste Wereldoorlog', 'de Muur', 'Geallieerde bezettingsmacht'.	
17	1	II	Welke stof kon je gebruiken? Dit was een kennisvraag, je hoefde hier alleen het beleid van Bismarck kort te omschrijven. Dit beleid, de alliantiepolitiek, is terug te vinden in subblok 1 van het blok 'Duitsland'.	
	2	III	Welke stappen moest je zetten? Om deze vraag goed te kunnen beantwoorden was een extra stap nodig. Aan de hand van het stappenplan 'Prenten' kon je het onderwerp achterhalen (de politiek van Bismarck) en vervolgens je kennis hierover op een rijtje zetten. De extra stap zat hem in het achterhalen van de figuurlijke betekenis van de prent. Zo had je kunnen zien dat Bismarck werd afgebeeld als poppenspeler, wat betekent dat hij de keizers als poppen volledig in zijn macht heeft. Aan de hand van dit gegeven kon je dan de mening van de maker achterhalen (stap III van het stappenplan).	

18	2	I	Benodigde algemene kennis & vaardigheden: Je moest hier tekstverklaren en goed kijken naar de bron. Op deze manier kon je, zonder verdere historische kennis, bedenken dat de soldaten in de eerste bron enthousiast waren over de oorlog en in de tweede bron juist niet.
	1	II	Welke stof kon je gebruiken? Om voor dit verschil een verklaring te vinden moest je de situatie in 1914 (A) vergelijken met de situatie in 1917 (B). De kennis over deze jaren is terug te vinden aan het einde van subblok 1 van het blok 'Duitsland'.
19	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In subblok 2 van het blok 'Duitsland' is het Dawesplan (A) behandeld. Dit plan moest je vervolgens koppelen aan de voorstanders (B1) en aan de tegenstanders (B2). Aan de hand van de kenmerken van het Dawesplan kon je dan bedenken waarom mensen voor of tegen konden zijn.
20	4	II	Welke stof kon je gebruiken? Bij het beantwoorden van deze vraag moest je de gegevens in de bron (A) koppelen aan de kenmerken van het regime van Hitler (B), die terug te vinden zijn in subblok 3a van het blok 'Duitsland'. Het verband was een ontwikkeling.
21	1	II	Welke stof kon je gebruiken? Dit was een kennisvraag, tijdens de cursus is in subblok 3b van het blok 'Duitsland' de rol van de Sovjet Unie in het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog behandeld. Deze hoefde je hier enkel te noemen. Het ging hier om het 'Hitler-Stalin Pact'.
22	3	II	Welke stof kon je gebruiken? Om deze vraag goed te kunnen beantwoorden moest je de genoemde onderwerpen (A) koppelen aan de bronfragmenten (B), het verband was een vergelijking. Je beredenering hoefde je nu niet op te schrijven. Omdat je van tevoren niet wist welk begrip bij welk fragment hoorde, kon je gebruik maken van de examentip bij stap II van het stappenplan: "Gebruik je kennis over A als zoekopdracht in de bron". Op deze manier kon je de juiste combinaties achterhalen.
23	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Dit was een kennisvraag, je kon deze vraag beantwoorden door de twee doelen van het Marshallplan te noemen die zijn behandeld in subblok 2a van het blok 'Koude Oorlog'.
	1	II	Welke stof kon je gebruiken? Je moest hier de standpunten van de Communistische Partij Nederland, koppelen aan de doelen van het Marshallplan. Op deze manier kon je erachter komen dat de partij het vormen van een blok tegen de communistische landen waarschijnlijk geen goed idee zou vinden, omdat het het communisme tegen zou gaan, wat de Communistische Partij juist niet zou willen.
24	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In subblok 3 van het blok 'Koude Oorlog' is de Cubacrisis (A) behandeld, deze moest je vervolgens vergelijken met het beeld dat daarover in de bron wordt geschetst (B). Deze twee beelden kwamen niet overeen, dat is de reden waarom de tekst eenzijdig is.
	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Om deze vraag te kunnen beantwoorden moest je het begrip détente (A) koppelen aan de bron (B). Op deze manier kon je in de bron terugvinden dat er onderhandeld werd, wat een van de oorzaken van het opkomen van een détente was. Het begrip détente en de onderhandelingen kon je terugvinden in subblok 2 van het blok Koude Oorlog.
25	3	III	Welke stappen moest je zetten? Voor deze vraag moest je allereerst je kennis over de Praagse Lente gebruiken die tijdens de cursus is behandeld in subblok 4 van het blok 'Koude Oorlog', je moest weten dat tijdens de Praagse Lente in opstand werd gekomen tegen de invloed van de Sovjet Unie. Ook wist je dat deze Praagse Lente werd neergeslagen door de SU. De extra stap zat hem vervolgens in het interpreteren van de prent. Dit kon je doen aan de hand van het stappenplan 'Prenten'.
26	1	II	Welke stof kon je gebruiken? Voor deze vraag moest je je kennis over het jaar 1989 (A) koppelen aan de gegeven situatie (B). Op deze manier kon je, door te redeneren - het verband was een ontwikkeling - tot de conclusie komen dat de aanduiding Midden-Europa gebruikt werd voor landen die zich na 1989 los hadden gemaakt van de Sovjet Unie. Het jaartal 1989 is behandeld in subblok 4 van het blok Koude Oorlog.
27	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Overzicht 1945-Heden' zijn de kenmerkende aspecten van de tweede helft van de 20e eeuw (A) behandeld, deze moest je hier koppelen aan de gegeven situaties (B). Het verband was een vergelijking.

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	7	10%
II	52	73%
III	10	14%
IV	2	3%
	71	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 97% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet vakgerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus en niet in Samengevat staan (zo ja: dan behoren de vragen tot één van de drie andere categorieën).

Categorie II: alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavenbundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over begrippen die niet voorkomen in de uitleg, de standaard opgegeven opgaven door de hoofddocent, en waarbij het woordenboek ook geen soelaas biedt;
- Vragen over grote-bak-stof die niet voorkomen in standaard opgegeven opgaven door de hoofddocent, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een (op de cursus behandeld) concept in een andere context gaat.